BEYNƏLXALQ ELMİ JURNAL
İNTERNATİONAL SCİENTİFİC JOURNAL

FOLKLOR VƏ ETNOQRAFİYA

Folklore and Ethnography

Jurnal Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyata alınmışdır.

VÖEN: *1300495731*
Rüblük elmi jurnal
Hakemli Dərgi

Jurnal 2004-cü ildən nəşr olunur. 2006. № 1 (9)

QURUCUSU:
prof.M.P.QASIMLI

Redaksiyanın ünvanı:
AZ 1108 Azərbaycan Respublikası, Bakı şəhəri, Atatürk prospekti 53.
Address: 53, Ataturk avenue, Baki, Azerbaijan Republic, AZ 1108 The Editorial office of "Folklore and Ethnography" journal
Founder and Editor-in-Chief: Prof. M.P.Gassimli

Tel: (994 12) 439-56-25
448-25-21
Mob., 0503186183
E-mail_m.qasimov@qmail.com

REDAKSİYA HEYƏTİ:

Məhərrəm QASIMLI (baş redaktor), Stefen BLAM (ABŞ), Öcal OĞUZ (Türkiyə), Yaşar KALAFAT (Türkiyə), Əli Kafkasiyalı (Türkiyə), Cavad HEYƏT (İran), Camal AYRUMLU (İran) Qəzənfər PAŞAYEV, Teymur BÜNYADOV, Kamil VƏLİ NƏRİMANOĞLU, Nizami CƏFƏROV, Fikrət MAHMUDOV (baş redaktor müavini), Müseyib MÜSEYİBOV, Betti BLEYER (ABŞ), İsrafil ABBASLI, Azad NƏBİYEV, Bəhlul ABDULLA, Marifə Hacıyeva, Ağayar ŞÜKÜROV, Məhərrəm CƏFƏRLİ (redaktor), Emil KƏRİMOV, Güllü YOLOĞLU, Kəniş HƏSƏNOĞLU, Yədulla AĞAZADƏ, Rasim NƏBİOĞLU (redaktor), Məhəmmədəli MUSTAFA (məsul katib).

Сан-Франциско в Библиотеке Калифорнийского Университета
Анна

Anna Oldfild Senarslan

UZAQ DÜNYALARIN GÖRÜŞÜ

Alan Lomaks: Mən həyatım boyu çox gözəl səslər eşitmişəm, ancaq sənin səsin qədər zil, məlahətli və şaqraq səsə ilk dəfə rast gəlirəm. (Bu sözləri 1964-cü ildə Aşəq Əkbər Cəfərovun ifasını dinləyən Amerikalı musiqişünas söyləmişdir).

2004-cü ilin payızında mən ilk dəfə azərbaycanlı etnomusiqiçi Əminə Eldarova ilə Bakı şəhərində onun mənzilində görüşdüm. Mənim Amerikadan olduğumu bildikdə, o söylədi ki, 1964-cü ildə Moskvada keçirilən böyük Beynəlxalq konqresə Alan Lomaks adlı bir amerikalı gəlmişdi. Əminə xanım məndən onu tanıyıb tanımadığımı soruşdu. Mən çox təəcübləndim. Necə oldu ki, zəngin musiqi arxivi ilə tanınan və topladığı lent yazıları hazırda Konqresin Kitabxanasında saxlanılan Cənubi Amerikalı folklorçu Alan Lomaks Soyuq Müharibənin ən qızğın vaxtında SSRİ-yə konfransa gələrək orada yüzlərlə insanlarla görüşdü və necə oldu ki, o, azərbaycan aşıqlarının mahnılarını yazdı?

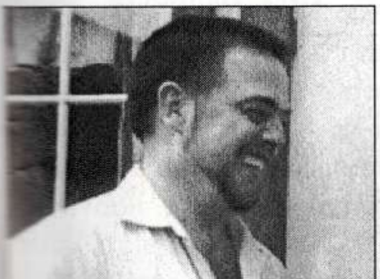

Alan Lomaks 1959-cu il

Mən Əminə xanımdan daha geniş məlumat verməsini xahiş etdim. O, davam etdi:

"1964-cü ilin Avqust ayında, mən Moskvada keçirilən Antropologiya və Etnoqrafiya Elmlərinin 7-ci Beynəlxalq Konqresinə getmişdim. Məni oraya məruzə etmək məqsədi ilə dəvət etmişdilər. Oraya gedəndə özümlə aşıq Əkbər Cəfərov və balabançı Museyib Abbasovu götürdüm. Alan Lomaks mənim məruzəmi çox bəyəndi və aşıq Əkbərin mahnılarını yaz-

yazdırmaq arzusunu bildirdi. O vaxtlar Amerika ilə çox gərgin münasibətlərimiz olduğundan bizə çox söhbət etməyə icazə vermədilər. Biz aşıq Əkbərin mahnılarını yazdırmağa icazə almaq məqsədi ilə bir neçə ərizə yazdıq və icazə alandan sonra Lomaks Aşıq Əkbərin ifasını yazdı". Bundan əlavə, Əminə xanım bir müddətdən sonra Alan Lomaksın ona Aşıq Əkbərin səs yazılarını göndərdiyini söyləyərək, Lomaksın imzası və Nyu York şəhərindəki ünvanı göstərilən poçt qəbzini mənə göstərdi.

"O dövrdə bizim Amerika ilə çox gərgin münasibətlərimiz var idi, və paketi alarkən onu özümlə evə götürməyə qorxduğum üçün Partkoma verdim. O vaxtdan keçən 40 il ərzində onunla heç bir əlaqəm olmadı. Mən düşünürəm ki, o bir çox kitabların müəllifidir. O, professordur?" deyə Əminə xanım soruşdu. Mən ona söylədim ki, Lomaks bir neçə il bundan əvvəl vəfat edib, lakin onun o zaman yazdığı səs yazılarını arxivində tapmaq mümkün ola bilər. Mən Amerikaya gedəndə həmin lent yazılarını axtarmağa söz verdim.

Alan Lomaks (1915-2002) Amerikanın görkəmli folklor və musiqi kolleksiyaçısı olmuşdur. O, 18 yaşından başlayaraq öz atası ilə birlikdə Konqres Kitabxanası üçün Cənub əyalətində folklor musiqilərini yazırdı. Lomaks həyatı boyu hazırda Konqres Kitabxanasının Amerika folklor mahnıları arxivində saxlanılan Amerika musiqisini və şifahi tarixini toplamış, folklor mədəniyyəti haqqında bir neçə radio və televiziya verilişlərini hazırlamış, 60-cı illərdə folklor mahnılarının yenidən intibahına imkan yaratmış və Celi Rol Morton, Lidbeli, Mudi Voters, və digər müğənnilərin uğur əldə etmələrində onlara kömək etmişdi. O, siyasi aktivist kimi kasıb və azlıq təşkil edən təbəqələrin hüquqlarını müdafiə etdiyi üçün antikommunist "Mak Karsi" dövründə 1950-ci ildə təqib olunurdu. Lomaks həmçinin Böyük Britaniya, Karib ölkələri, İtaliya və İspaniyadan mahnıları toplayırdı və "Mədəni Bərabərlik Birliyi"ni yaratmışdı. O, hesab edirdi ki, bütün dünya mədəniyyətlərinin mahnıları yazılmalı və ictimaiyyət üçün əlçatan olmalıdır. Musiqi sahəsindəki xidmətlərinə görə Lomaks 1986-cı ildə Milli İncəsənət Medalı ilə təltif olunmuşdur, 2001-ci ildə fəlsəfə elmləri doktoru adına, 2002-ci ildə isə Qrammi Mükafatına layiq görülmüşdür. Onun 70 illik yazıları hazırda Amerika Konqresinin Folklor Mərkəzinin Kitabxanasında saxlanılır. Mən Lomaksın Moskvada yazdığı lent yazıları tapıb Əminə xanıma gətirməyi özümə söz verdim.

Nə qədər qəribə olsa da, yazılar mən onların axtarışına başlamamışdan tapıldılar. Ənənəvi mahnıları yazmaq məqsədi ilə

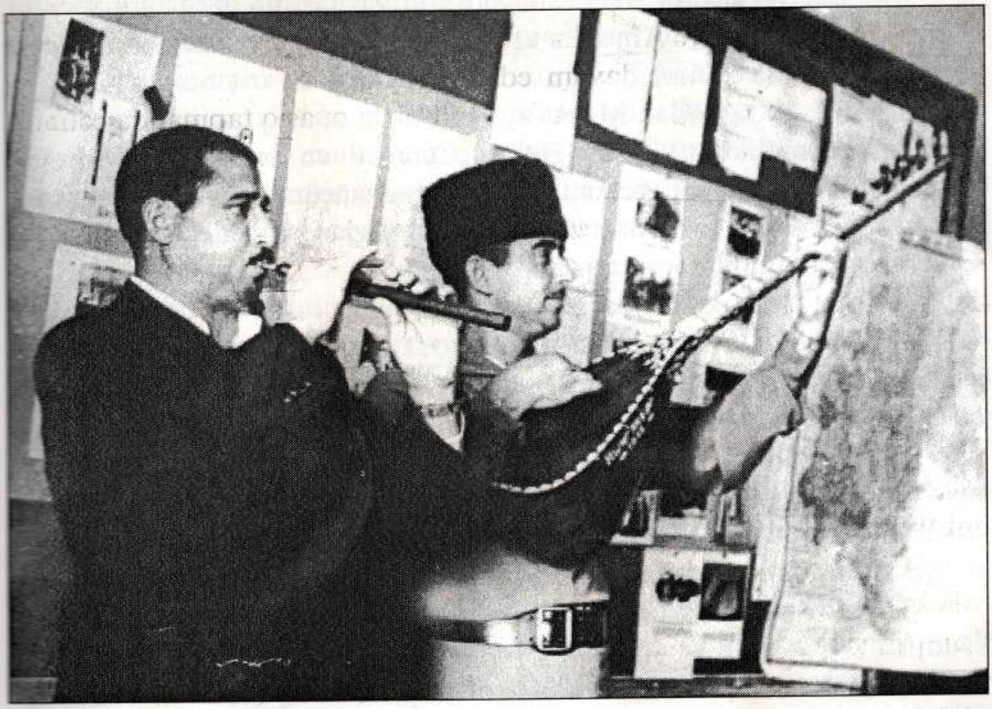

Aşıq Əkbər Cəfərov və balabançı Müseyib Abbasov. Moskva 1964

Bakıya gələn musiqişünas Professor Teodor Levin mənimlə görüşdü və bir CD təqdim edərək, bildirdi ki, bu yazılar Alan Lomaksın arxivindən tapılıb. CD-də Azərbaycan aşığının oxuduğunu söyləyərək o, mənim bu yazılarda oxuyanların kim olduğu, onların nə oxuduqları barədə daha ətraflı məlumat tapa bilib-bilməyəcəyimi soruşdu? Mən ona: "Məmmuniyyətlə" dedim, çünki mən artıq kimə müraciət edəcəyimi dəqiq bilirdim. Əmin idim ki, bu yazılar məhz Əminə xanımın dediyi lent yazılarıdır .

Mən yazıları götürüb Əminə xanımın yanına getdim, O bu lent yazılarının həmin yazılar olduğunu təsdiqlədi. Doğrudan da, yazıda o, Lomaksın suallarını Azərbaycan dilinə tərcümə edir və aşıq sənətindən məlumat verir. Yazılar rus dilli bir alim tərəfindən yazılmış bir qeyd ilə müşayiət olunur: "Mən dili bilmədən mahnının adını müəyyən etməyə çalışdım". Daha sonra o yazır ki, yazılar "hansısa respublikanın əməkdar artisti aşıq Əkbərin ifasındadır". Əminə xanım lent yazılarını ona çatdırmağından çox razı qaldı və səs yazıları barədə mənə dəqiq məlumat verdi. İndi mən bunları Alan Lomaks arxivinə təqdim edə bilərəm.

Bu lent yazıları universal musiqi dili vasitəsi ilə nadir görüşən iki dünya - Azərbaycan və Amerika arasında yaranan çox qiymətli bir tarixi sənəddir. Əminə xanım davam edərək söylədi ki, o zamanlar toy və düyünlər çox olduğundan Moskvaya gedərkən o, aşıq tapmaqda çətinlik çəkdi. Xoşbəxtlikdən, Aşıq Əkbər Cəfərov və balabançı Museyib Abbasov onu müşayiət etdilər. Onlar Lomaks üçün üç hava çaldı və hər ifadan sonra Lomaks mahnının musiqisi və sözləri barədə suallar verirdi. Ona ən çox oxunma tərzi təsir bağışlamışdı.

Yazıda Lomaks öz tərcüməçisinə söyləyir:

"Ona deyin ki, mən həyatım boyu çox gözəl səslər eşitmişəm, ancaq sənin səsin qədər zil, məlahətli və şaqraq səsə ilk dəfə rast gəlirəm. Ondan soruşun, Azərbaycanda ən yaxşı ifaçılar bu tərzdə ifa edir?".

Əminə xanım Lomaksa izah edir ki, bu oxuma tərzidir. Hər kəs belə gözəl aşıq ola bilməz.

Yazının başqa bir yerində Lomaks sual verir: "Mən bilmək istəyirəm ki, onau oxumağı kim öyrədib?"

Cəfərov ona cavab verir ki: "Mənim ustadım Aşıq Qədir İsmayılovdur."

Lomaks davam edir: "Ondan soruşun ki, onun müəllimi belə gözəl səslə oxumağı necə öyrədir?"

Xarici musiqişünaslarla birlikdə. Moskva 1964
Ön cərgədə Aşıq Əkbər Cəfərov, musiqişünas Əminə Eldarova və balabançı Müseyib Abbasov

Cəfərov gülərək söylədi: "Elə belə". Əminə xanım Lomaksa ustadın öz şagirdini öyrətdiyi ənənəvi üsul barədə elmi açıqlama verir.

"Mənim daha bir kiçik sualım var. O, özü çaldığı musiqi alətinə ad veribmi, məsələn, mənim quzum, və ya mənim balaca atım, və ya mənim balaca almam?" -Lomaks soruşdu və çox ehtimal ki, o bu zaman Amerikalı folklor musiqiçiləri barədə fikirləşirdi, çünki onlar bəzən öz çaldıqları alətlərə ad verirlər. Aşıq Əkbər sadəcə "Saz-deyərək cavab verdi.

Lomaks həmçinin balaban musiqisini dinlədi və Museyib Abbasova bir neçə sual verərək, onun bəm və zil səsləri çalma texnikasına maraq göstərdi. O, musiqiçilərin keçmişdə nə işlə məşğul olduqları barədə maraqlandı və onların kəndli olub olmadıqlarını soruşdu. Museyib bu barədə söylədi ki, belə çalması üçün lazım olan gücü o, başlamamışdan əvvəl əldə edib. Bu suala Əminə xanım cavab verərək söylədi ki, onlar Tovuz rayonundan çıxmışlar, lakin professional musiqiçilərdir.

Müxtəsər, Lomaks haqqında ilk təəsurat odur ki, o, əvvəllər eşitmədiyi musiqini dərindən duyub başa düşmək üçün həmin musiqi ilə digər folklor musiqiləri arasında oxşar cəhətlər axtarırdı. Aşıqlarla müsahibə onun alim kimi aşıq musiqisinə olan böyük marağını göstərir və bu yazılar Azərbaycan aşıq musiqisi üçün böyük dəyər kəsb edir.

Lomaksın fəaliyyəti çox geniş olduğundan, deyirlər çətin ki, hansısa musiqişünas Lomaksın olmadığı bir yeri tapsın. Antropoloq Bryus Cakson yazırdı ki, necə olur ki, hətta, Virjiniya dağları kimi ən əlçatmaz yerlərdə musiqiçilər buraya məndən əvvəl gələn başqa bir musiqiçini tanıyıb tanımadığımı soruşurlar. Hansı musiqiçini soruşduqda, onlar mənə bir qədər əvvəl orada olan və mənim avadanlığım kimi avadanlıqla gəlib mənim gördüyüm eyni işi görən adamın - Lomaksın adını çəkdilər.

Lomaksın 1964-cü ildə Moskvaya olan səfəri barədə çox az yazılı məlumat var. İndi, Azərbaycana gəldikdə və həmin "başqa musiqiçi"nin məndən 40 il əvvəl burada olduğunu öyrəndikdə mənim təəcübümü təsəvvür edin. Doğrudan da, o zaman onun çarxlı maşını var idi, indi isə mənim mini-disk və kompüterim var, amma o da o zaman mənim gördüyüm işi görürdü. Onun SSRİ-yə gəlmək üçün necə icazə alması və səfəri barədə nə fikirləşməsi bir sual olaraq qalır. Yalnız gələcək tədqiqatım zamanı onun sahə müxbirinin bu sualları cavablandıra biləcəyinə ümid edirəm. Lakin bir şeyi əminliklə demək olar: "Hətta minlərlə folklor musiqisini toplayan kolleksionerçi - Lomaks üçün

Azərbaycanlı Aşıq Əkbər Cəfərovun səsi həyatında eşitdiyi a şeylərdən biri olmuşdu.

P.S. Anna Oldfild Senarslan Alan Lomaksın sözü gedən le larının surətini Azərbaycan Dövlət Səs Arxivinə gələcək nəsil qorunub saxlanılması məqsədi ilə təqdim etmişdir.

1. "Alan Lomaksın xatirələri" Buffalo Hesabatı, İyul 26, 20

Tərcümə edən: Əfsanə L

A Meeting of Distant Worlds - The Alan Lomax Ashiq Recordi

In the fall of 2004, I first met eminent Azerbaijani ethnomus gist Emine Eldarova in her apartment in Baku. After learning tha from America, she told me "In 1964 when there was a big Interna congress in Moscow, an American named Alan Lomax came. Ha heard of him?" I was very surprised-how had folklorist Alan L famous for his extensive collections of music from the American South, now housed in the Library of Congress, traveled to a confe in the USSR at the height of the Cold War? And with all the hun of people he would have met there, how had he happened to recorded Azerbaijani ashiqs? Intrigued, I anked Emine Hanim to te more.

"In August of 1964, I attended the 7th International Congre Anthropological and Ethnographic Science in Moscow. I was invit give a paper there. I took Ashiq Ekber Jafarov and Balaban p Museyiv Abassov with me. Alan Lomax liked my paper (doklad) much, and he wanted to record Ashiq Akbar. You know," she conti me, "at that time we had very bad relations with America, they d allow us to converse with him very much. We wrote a numbe zayavlenie so that he would be allowed to record Ashiq Akbar. A Akbar played for him, and he made the recordings himself." In addi Emine Hanim told me how later, Alan Lomax had sent both her Ashiq Akber records, which were his own recordings of American music, and showed me the postal order with Lomax's signature address in New York City.

"At that time we had very bad relations with America, I scared when I received the package…I gave them to the Partkom, did not take them home with me." And since that time, 40 years there had been no contact. "I suppose he has a lot of books, he is a

fessor?" asked Emine Hanim. I told her that Lomax had died a few years ago. "But maybe it is possible to find those recordings in his archives. When I go to America I will look for them"

Alan Lomax (1915-2002) is one of the most important folklore and music collectors that America has ever known. Beginning at the age of 18, where he worked with his father to record folksongs in the rural South for the Library of Congress, Lomax spent his life collecting music and oral history all over America, presided over the Archive of American Folk Song at the Library of Congress, produced numourous radio and television shows about folk culture, inspired the folksong revival of the 1960s, and helped launch the careers of blues singers Jelly Roll Morton, Leadbelly, Muddy Waters, and many others. He was a political activist who championed the rights of minorities and the poor, and suffered persecution during the anti-communist "McCarthy" era in the 1950s. He also collected music from Great Britain, the Caribbean, Italy and Spain, and founded the "Association for Cultural Equity" with the belief that music of all cultures of the world should be recorded and made available to the public. Lomax was awarded the National Medal of the Arts in 1986, an honorary doctorate of philosophy in 2001, and a Grammy Award in 2002 for his life-long contribution to music. His 70 years of recordings are now housed in the Library of Congress American Folklife Center. I was amazed at this connection to this most famous of folklorists, through the intercession of EMine Eldarova, herself a pioneering musicologist of ashiq music. I promised myself that I would find the recordings that Lomax had made in Moscow and bring them to Emine Hanim.

Much to my amazment, the recordings made their way to me before I was able to look for them. In Baku to record traditional music, musicologist Theodore Levin met with me and handed me a CD, explaining to me that it was from the Alan Lomax archive, and had

zerbaijani ashiq music on it. Could I find out more about the record-
ngs, who the singers were, and what words they were singing?
Enthusiastically I told him yes, I could-and I knew exactly who to ask,
because I knew that they must be the same recordings that Emine Hanim
had told me about.

I took the recordings to Emine Xanim, and she confirmed that
hey were the same recordings-and in fact, she is on the recordings her-
self, translating Lomax's questions into Azerbaijani, and giving infor-
mation about ashiq art. The recordings were accompanied by notes writ-
ten by a Russian scholar who wrote "Nazvaniya pesni ya pitalas razo-
brat ne znaya yakika." He wrote further that the recordings were of
"ashiq Ashkar Jafarov, zasluzhenie artist kakoga-to respublika". "It is
very good that you brought them to me!" exclaimed Emine Hanim, who
was able to tell me correct information about the artists and the record-
ings, which I now am able to provide to the Alan Lomax archives.

The recording itself is a remarkable historical document, and
record of a rare meeting of worlds, Azerbaijani and American, through
the universal language of music. Emine Hanim had told me that it was a
time when there were a lot of weddings, and it was difficult to get any
ashiq to go with her to Moscow. Fortunatley, Zasluzhenii artisti Akbar
Jafarov and Balabanci Museiv Abbassov did accompany her. They play
three hava for Lomax, who after every hava asked for the words of the
songs, and asked several questions about the music. What seemed to
impress him most was the singing style.

"Tell him that its one of the most beautiful things I've ever heard in
my life" Lomax says to his translator on the recording. "He has this very
high sweet voice like I have never heard before. Ask him if that is the
way that the best singers sing in Azerbaijan"

"It is the manner of singing, it is the ashiq art." Emine Hanim
explained to Lomax, "Not everyone can be an ashiq."

"I'd like to know who taught him to sing" asks Lomax, in another
place.

"My ustad was Ashiq Qadr Ismailov" answered Jafaffarov.

"Ask him how the teacher enables him to sing in that voice" Lomax
continued.

"Ele-beyle" laughs Jafoarrov, and Emine Hanim explained the tra-
ditional process by which the ustad teaches the shagird.

"I have one other question, its kind of a silly one. Does he have a
name for his guitar, like my little sheep, or my little horse, or my little
apple?" Lomax asked, probably thinking of American folk singers who

ometimes name their guitars. When asked what he called his saz, Ashi
Akbar answered simply "Saz, da".

Lomax also listened to a section of Balaban music, and interviewe
Museiv Abbasov, interested in the names of the sounds of his "flute
(bem and zil), and the technique. He was very interested in the musician
work background, and wondered if they were farmers, saying of Musei
"He didn't get probably those muscles playing the flute!" after whic
Emine explained that they come from the country (Tovuz), but wer
now professional musicians.

Although short, the encounter shows how Lomax was looking fo
commonalities with other folk musicians in order to understand thi
encounter with a music that he had never heard before. The interview i
a tribute to his great curiousity as a scholar, and to the great value o
Azerbaijani ashiq music.

Lomax's career was so extensive, that they say it is hard for a musi
cologist to find a place where Lomax has not been before. Scholar Bruc
Jackson wrote how in even in the most out of the way places, such as th
mountains of rural Virginia, the musicians would ask him if he kne
"the other feller" who had been there before.

"What other feller?" Jackson would ask.

"The one who had that machine like yours. He was here a whil
back. He was doing the same thing you're doing. His name wa
Lomax."(1)

Lomax's trip to Moscow in 1964 is little known or written about
Thus imagine my amazement to have gone all the way to Azerbaijan t
find that "the other feller" had been there 40 years before me! True, h
had a big reel to reel and I had a mini-disc and a laptop computer, bu
otherwise he was indeed "doing the same thing that you're doing." How
it happened, how he received permission, and what he thought about hi
trip are questions that can hopefully be answered by his field journals
with further investigation. But one thing is sure-even for a collector o
tens of thousands of folksongs, the voice of Azerbaijani Ashiq Akba
Jafarov was to Lomax "one of the most beautiful things I've ever hear
in my life".

Anna Oldfield Senarslan has presented a copy of the Alan Loma
Recordings to the Azerbaijan State Sound Archives, where they will b
kept for future generations.

1. "Remembering Alan Lomax" Buffalo Report, July 26, 2002.